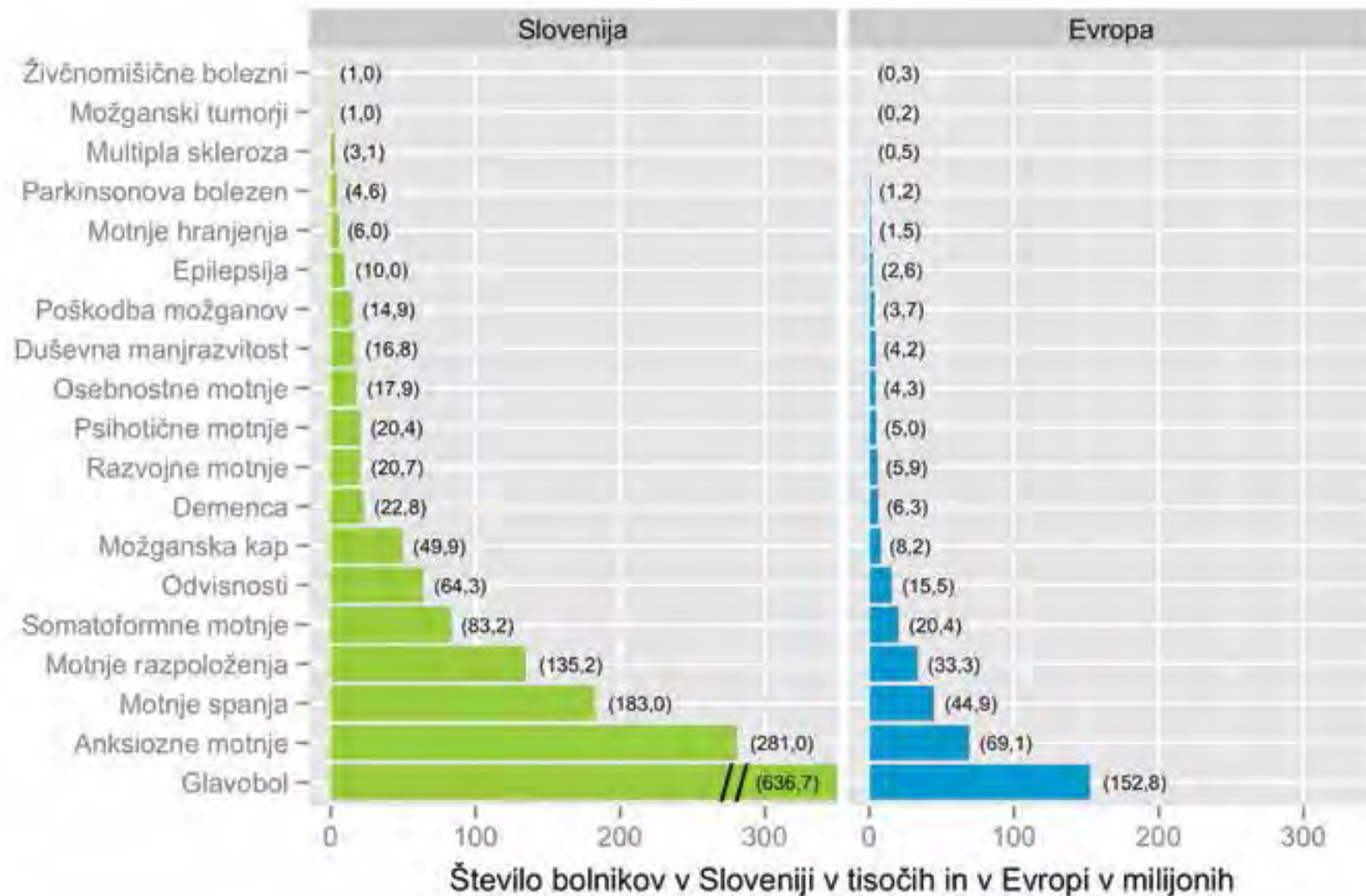

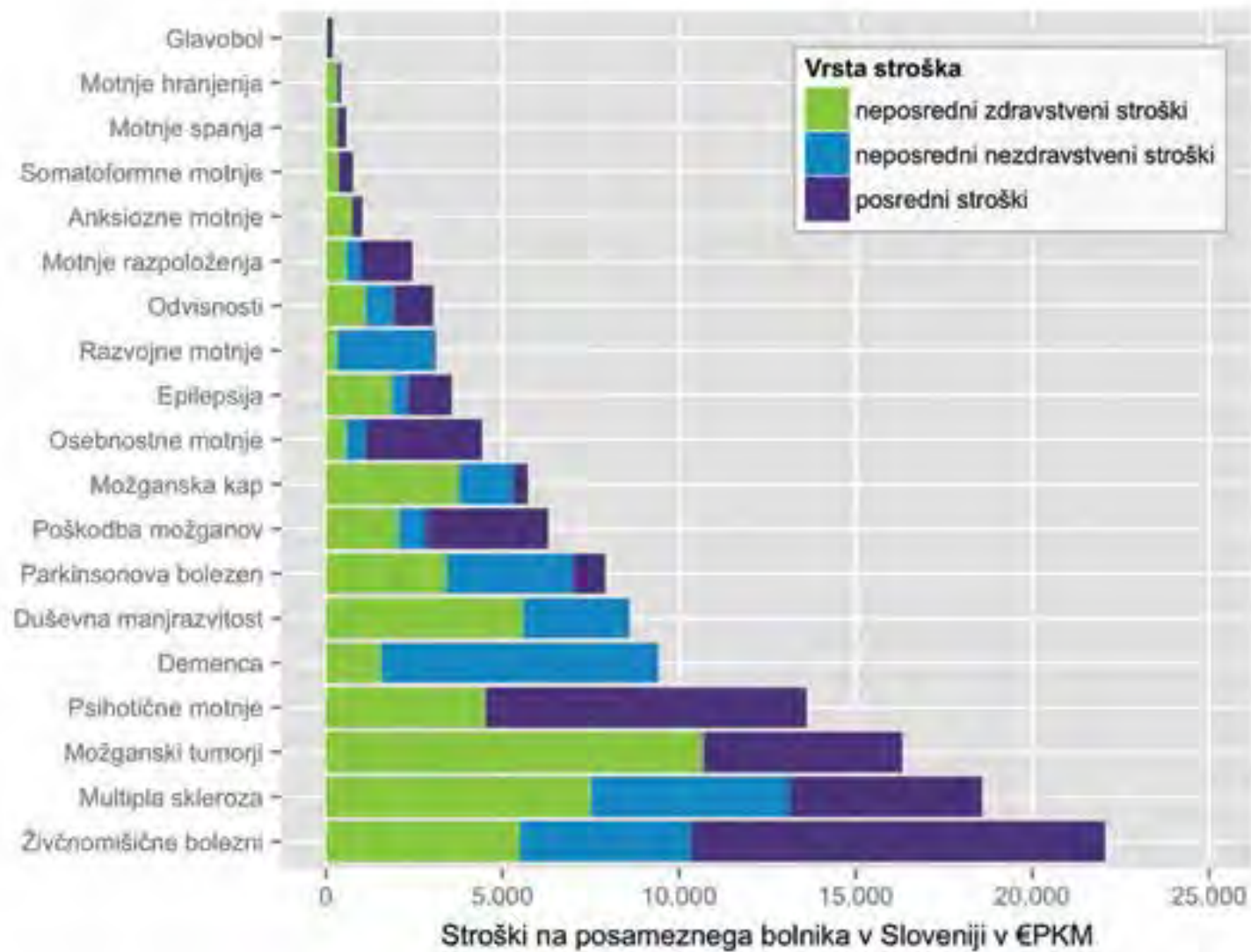
Nevropsihološka obravnavava bolnikov z nevrodegenerativnimi bolezni

asist. dr. Simon Brezovar, univ. dipl. psih.
Nevrološka klinika, UKC Ljubljana

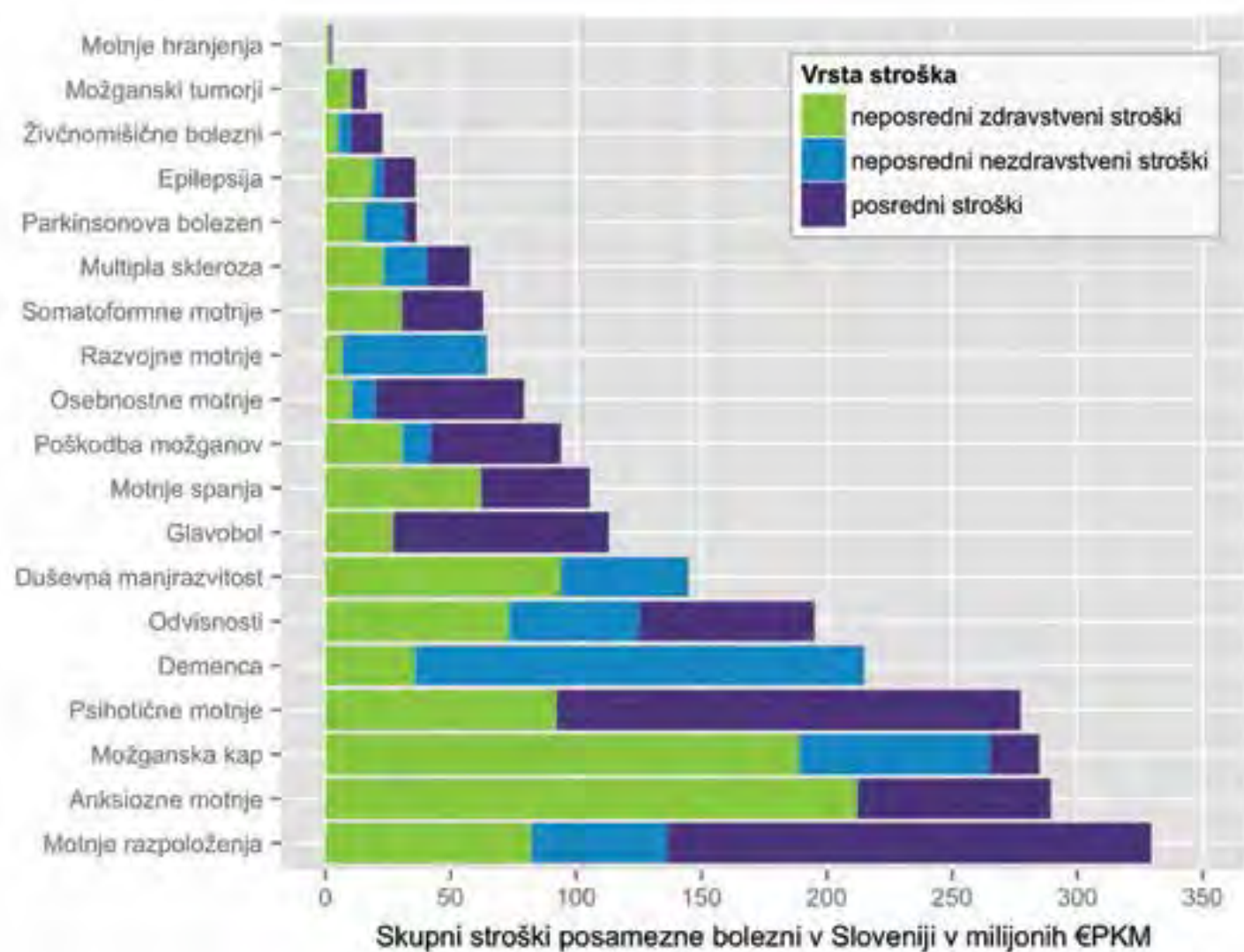
Število bolnikov z boleznimi možganov v Sloveniji in Evropi v letu 2010

Stroški na posameznega slovenskega bolnika v letu 2010

Skupni stroški posamezne bolezni v Sloveniji v letu 2010

Socialno ekonomski vpliv ter učinkovitost terapije (ZDA)

- AB šesti vzrok smrtnosti ter peti vzrok smrtnosti ljudi starejših od 65 let
- prevalenca pri ljudeh starih 65 let je 1 – 2 %, nato vsako dekada poraste za 15 – 20 %
- trenutno število bolnikov z demenco je 5,3 milijone, do leta 2050 pa naj bi se ta številka potrojila
- s strani FDA odobrenih pet zdravil za zdravljenje Alzheimerjeve bolezni (inhibitorji Ach esteraze ter antagonisti NMDA receptorjev)
- podporna terapija, ki ne spremeni poteka bolezni
- kljub slabi učinkovitosti ter visoki ceni terapija v veliki uporabi

Nevropsihologija

- znanstvena disciplina, ki se ukvarja z odnosom med strukturo in funkcijo možganov na eni ter psihološkimi procesi in vedenjem na drugi strani
- klinična nevropsihologija: uporabna psihološka disciplina, ki se ukvarja z *diagnostiko* in *zdravljenjem* bolnikov z boleznimi možganov
- uporaba veljavnih in znanstveno overjenih psiholoških metod/pristopov (nevropsiholoških preizkusov, terapevtskih tehnik, ...)

Nevrodegenerativne bolezni

- bolezni možganov, pri katerih prihaja do postopnega propadanja nevronov ter njihove funkcije
- navadno so posledica endogenih procesov (npr. mutacije določenega proteina), lahko pa se razvijejo tudi sekundarno (možganska kap, mehanična poškodba)
- ob slabih terapevtskih možnostih (predvsem na področju demenc) igrajo pri obravnavi bolnikov pomembno vlogo ne-zdravniške službe oz. dejavnosti (klinični psihologi, logopedi, fizioterapevti, delavni terapevti, ...)

Značilnosti različnih tipov neurodegenerativnih bolezni

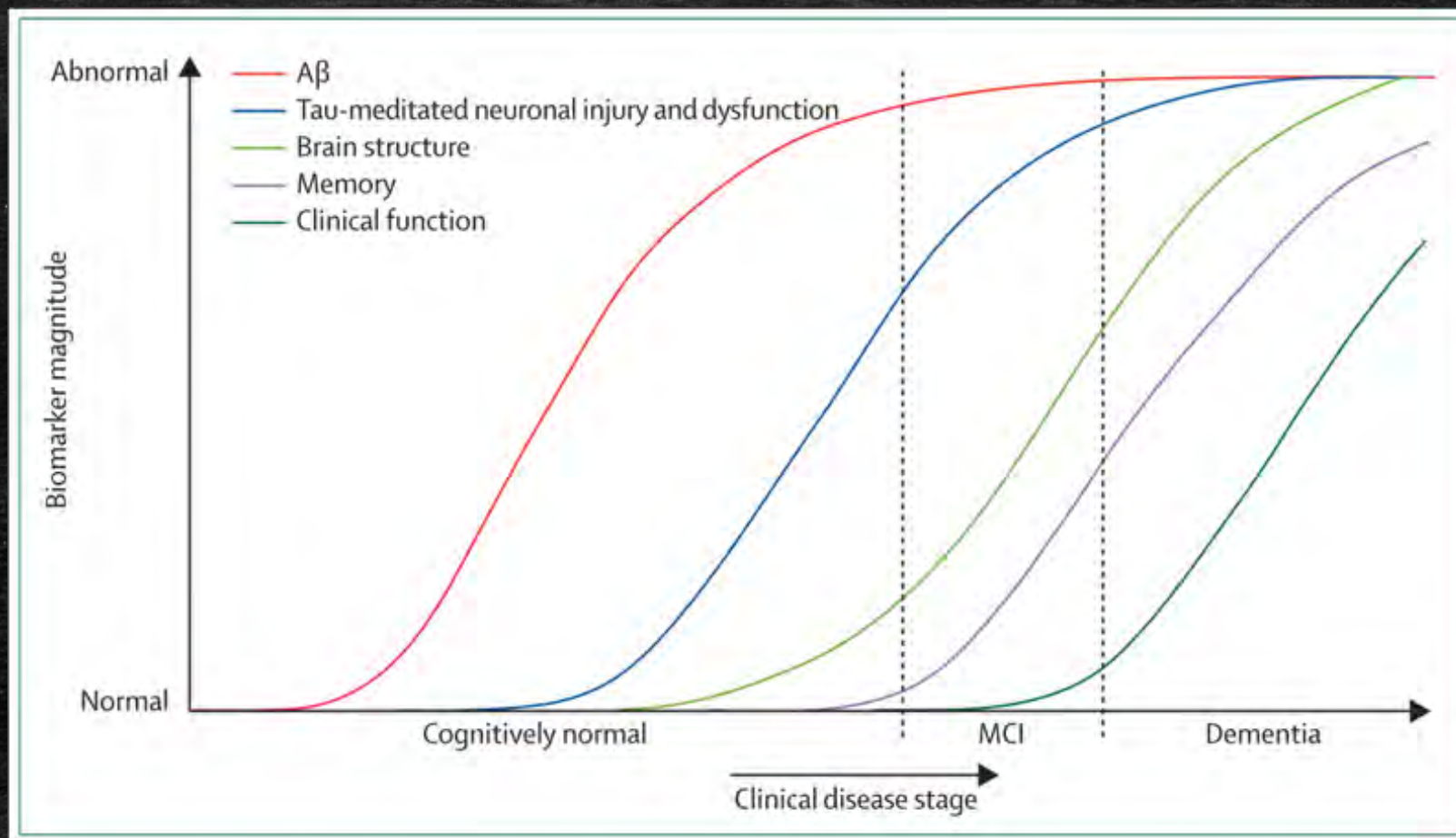
Table 1.1. Clinical features of the major dementing conditions

Dementia	First symptom	Cognitive pattern	Neurology examination	Neuroimaging	Treatment
AD	Memory loss	Amnesia, word fluency	Normal till late	Posterior temporal/parietal, PIB positive	Cholinesterase inhibition, NMDA antagonist
FTD	Behavior-apathy, disinhibition, overeating	Loss of executive control	Normal (look for PSP, CBD, ALS)	Anterior frontotemporal insular, basal ganglia	SSRI, NMDA antagonist?
PNFA	Speech, word finding	Non-fluent, dysarthric, apractic speech	Sometimes asymmetric parkinsonism, axial rigidity	Left frontoinsular, basal ganglia	Speech therapy, treat parkinsonism, depression
DLB	Hallucinations, parkinsonism, delirium	Visuospatial, attentional	PD (can be normal at first)	Posterior inferior, Some are PIB positive	Cholinesterase inhibition, carbidopa-levodopa
SD	Word finding, loss of word meaning	Semantic loss, anomia	Normal till later	Anterior temporal	Consider cholinesterase inhibition
Vascular	Variable	Variable, subcortical lesions cause frontal syndrome	Variable, asymmetric, pyramidal deficits	Multiple strokes and/or subcortical white matter lesions	Stroke prevention, consider cholinesterase inhibition
CBD	Asymmetric parkinsonism, PNFA or behavioral	Like FTD or PNFA, sometimes parietal	Asymmetric PD, dystonia, ocular apraxia; alien hand	Frontal, basal ganglia, sometimes parietal	Exercise, treat parkinsonism, treat depression
PSP	Falls, PNFA, behavior	Loss of executive control	Supranuclear gaze palsy, axial rigidity	Midbrain atrophy (variable)	Exercise, treat PD
CJD	Rapid dementia, parkinsonism	Variable	PD, variable	Cortical ribbon, basal ganglia hyperintensity	None

Notes:

SSRI, selective serotonin-reuptake inhibitor; NMDA, N-methyl-D-aspartate; other abbreviations as in text.

Blaga kognitivna motnja – vmesno stanje kognitivnega funkcioniranja med zdravimi starostnimi spremembam in demenco (navadno Alzheimerjevega tipa) (Petersen, 2011)

Vloga nevropsihologa

- psihodiagnostika/ocenjevanje
- povratna informacija o testnih rezultatih
- psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija
- sodelovanje v timu strokovnjakov
- ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti
- raziskovanje, publiciranje

Vloga nevropsihologa

- **psihodiagnostika/ocenjevanje**
- povratna informacija o testnih rezultatih
- psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija
- sodelovanje v timu strokovnjakov
- ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti
- raziskovanje, publiciranje

Psihodiagnostika/ocenjevanje

- pregled rezultatov dosedanjih pregledov (nevrološki pregled, slikovna/likvorska diagnostika, psihiatrični pregled, ...)
- pogovor z bolnikom ter njegovimi svojci, opazovanje bolnikovega vedenja, načina podajanja informacij, pričakovanj
- z uporabo nevropsiholoških preizkusov ugotavljamo prisotnost ter raven kognitivne oškodovanosti
- ne smemo pozabiti na ne-kognitivni nivo (ocena osebnosti, čustvovanja, razpoloženja, ... po potrebi tudi drugih procesov)
- sledenje dinamiki v času

Nevropsihološki preizkusi (izbor)

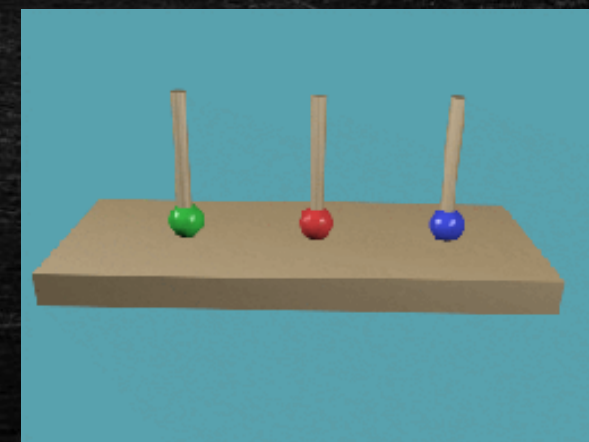
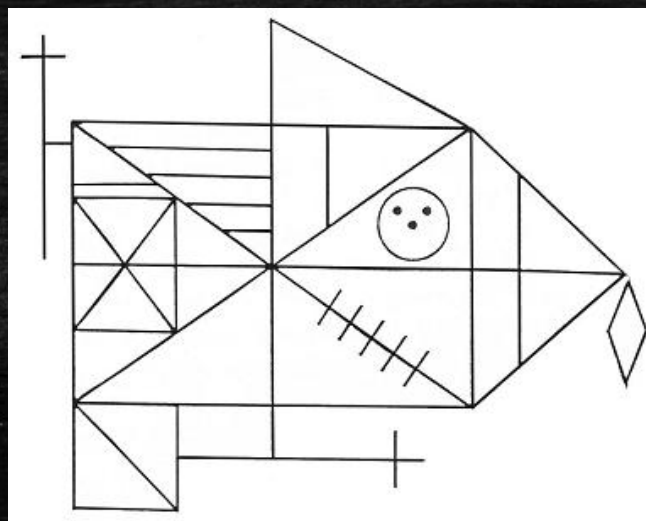
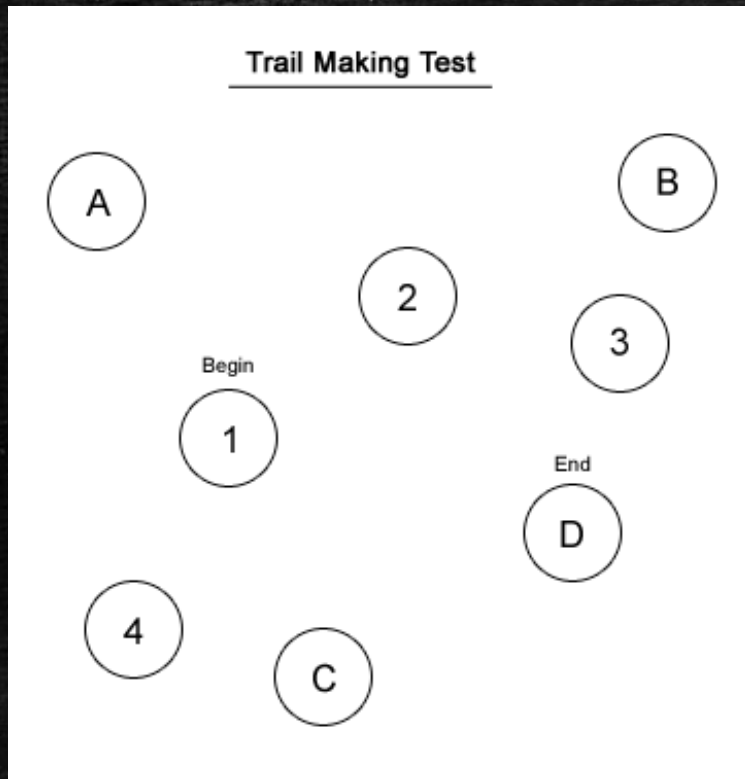
BLUE	GREEN	YELLOW
PINK	RED	ORANGE
GREY	BLACK	PURPLE
TAN	WHITE	BROWN

mačka	stol	avto
zebra	stopnica	solata
krava	sreča	tramvaj
miš	skat	peteršilj
slon	silos	kolo
lev	stepa	krompir

REY AUDITORY VERBAL LEARNING TEST (RAVLT) Phase I

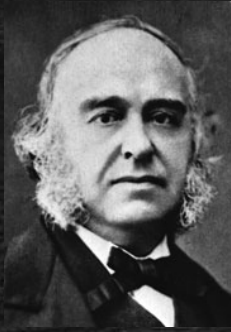
Patient: _____
Age: _____

LIST A	1	2	3	4	5	LIST B	1	LIST A	6	7
DRUM						DESK		DRUM		
CURTAIN						RANGER		CURTAIN		
BELL						BIRD		BELL		
COFFEE						SHOE		COFFEE		
SCHOOL						STOVE		SCHOOL		
PARENT						MOUNTAIN		PARENT		
MOON						GLASSES		MOON		
GARDEN						TOWEL		GARDEN		
HAT						CLOUD		HAT		
FARMER						BOAT		FARMER		
NOSE						LAMB		NOSE		
TURKEY						GUN		TURKEY		
COLOR						PENCIL		COLOR		
HOUSE						CHURCH		HOUSE		
RIVER						FISH		RIVER		
SCORE										

Vloga nevropsihologa

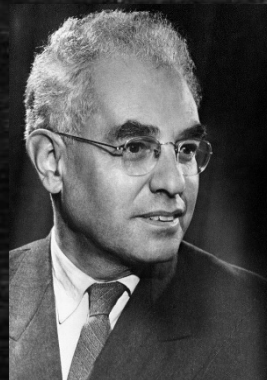
- psihodiagnostika/ocenjevanje
- **povratna informacija o testnih rezultatih**
- psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija
- sodelovanje v timu strokovnjakov
- ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti
- raziskovanje, publiciranje

Kje v možganih se nahaja poškodba?

*Kaj pomeni poškodba za bolnikovo
funkcioniranje?*

Zbiranje informacij o bolniku

Terapevtsko ocenjevanje

*Sodelovalno terapevtsko
nevropsihološko ocenjevanje*

Gorske in Smith (2009)

Primer dela izvida

„Sposobnost preklapljanja med dvema mentalnima nizoma je blago oškodovana. Inhibicija avtomatiziranega odziva je ohranjena. Izvršilna sposobnost predvidevanja in načrtovanja je izrazito oškodovana, kar se odraža tako v podaljšanih odzivnih časih kot tudi v povečanem številu odvečnih potez.“

Nudenje povratne informacije o rezultatih nevropsihološkega preizkusa

- zelo malo podatkov kaže, da bi imelo nevropsihološko ocenjevanje *samo po sebi* pozitiven učinek pri zdravljenju bolnika (Gorske in Smith, 2009)
- nudenje povratne informacije (Gorske in Smith, 2009):
 - opogumlja bolnike ter svojce za odprt dialog
 - omogoča boljše razumevanje zdravstvenih problemov
 - pozitivna izkušnja za bolnike
 - povišana motivacija za sledenje navodilom/priporočilom
 - večje zadovoljstvo/znižana stopnja neugodja
- dejanski pomen testnih rezultatov za bolnikovo funkcioniranje (praktični primeri, ekološka veljavnost)
- sprotno preverjanje razumevanja, upoštevanje bolnikovih kapacitet

Vloga nevropsihologa

- psihodiagnostika/ocenjevanje
- povratna informacija o testnih rezultatih
- **psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija**
- sodelovanje v timu strokovnjakov
- ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti
- raziskovanje, publiciranje

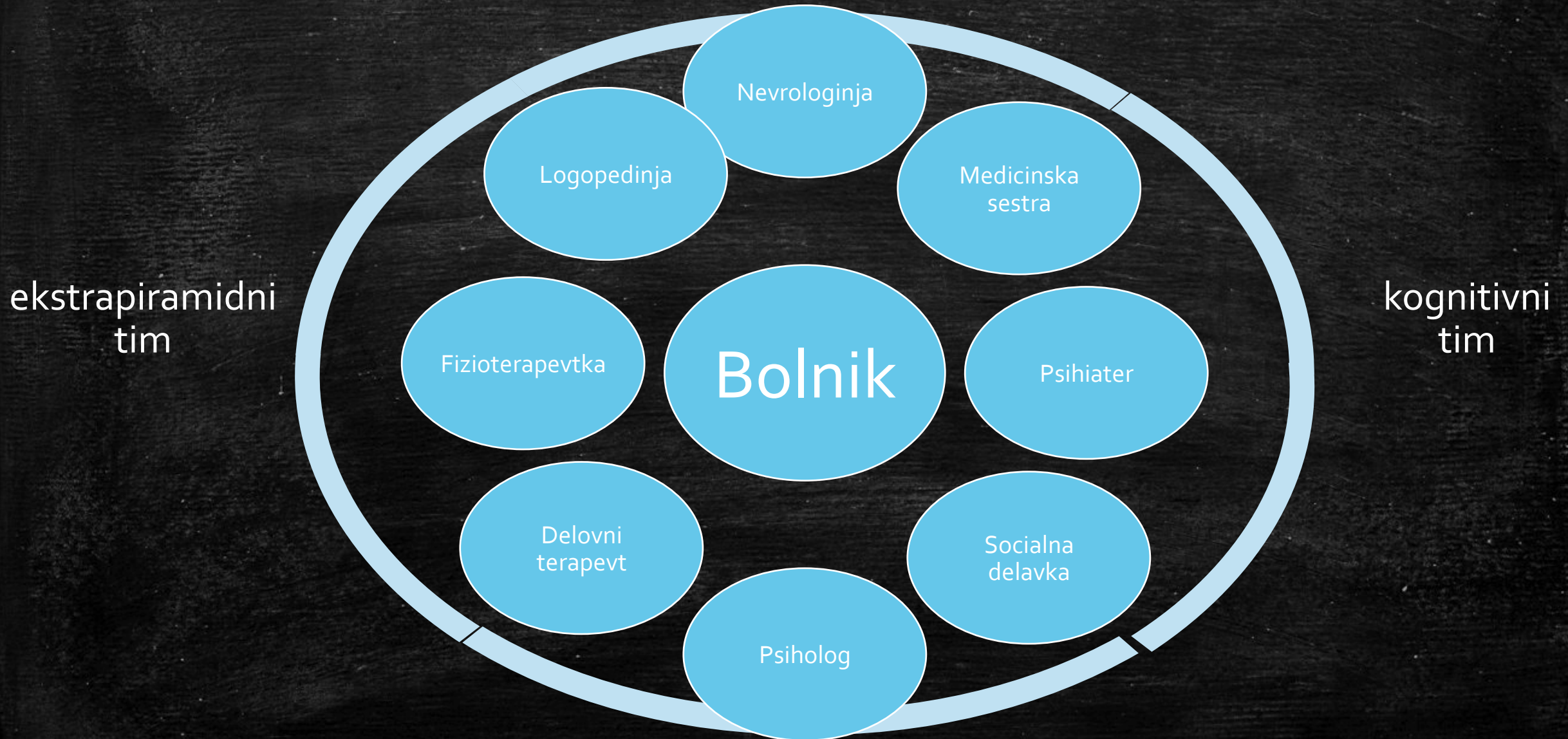
Psihoedukacija/psihološki suport/ psihoterapija

- bolniki se odzovejo na testne rezultate različno (pomen povratne informacije!)
- pri bolnikih s pozitivnim izvidom:
 - psihološki distres se zniža
 - psihološki distres vztraja (psihoedukacija, krajša VKT intervencija)
- pri bolnikih z negativnim izvidom
 - psihološka podpora bolniku in svojcem
 - zgodnja faza (BKM): VKT intervencije, reorganizacija okolja, podporne tehnike in strategije, edukacija o preventivnih dejavnikih; vključitev svojcev

Vloga nevropsihologa

- psihodiagnostika/ocenjevanje
- povratna informacija o testnih rezultatih
- psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija
- **sodelovanje v timu strokovnjakov**
- ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti
- raziskovanje, publiciranje

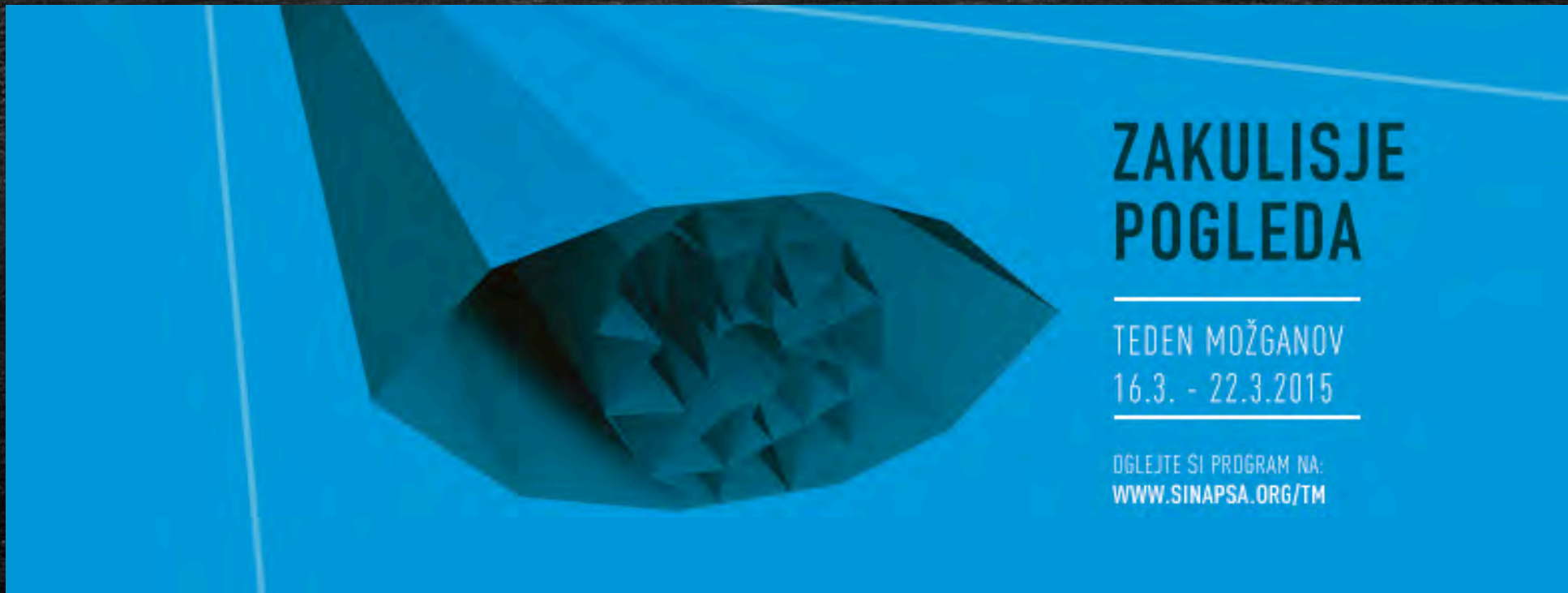
Timska obravnava bolnika z nevrodegenerativno boleznijo na Nevrološki kliniki UKC Ljubljana

Vloga nevropsihologa

- psihodiagnostika/ocenjevanje
- povratna informacija o testnih rezultatih
- psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija
- sodelovanje v timu strokovnjakov
- **ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti**
- raziskovanje, publiciranje

Teden možganov

... Prihajajoči Teden možganov: 14. do 20. marec 2016

Akcija *Young Leaders Address Dementia*

- OSKRBA
 - bolnikom z demenco prijazni izdelki
 - bolnikom z demenco prijazno okolje
 - učinkovit prenos znanj/ugotovitev skrbnikom
- ZDRAVILO/RAZISKOVANJE
 - omrežja institucij, ki se ukvarjajo z razvojem zdravila
 - skupna kandidatura za financiranje (JPND)
 - The Dementia Grand Challenge
- OZAVEŠČANJE
 - odprt dialog interesnih skupin (okrogle mize, forumi)
 - zmanjševanje stigme
 - prenos znanj širokemu spektru (laične) javnosti

communiqué of Young leaders from Canada, Japan, US, and Europe is presented at the WHO conference on dementia (Geneva, 16 – 17 March 2015)

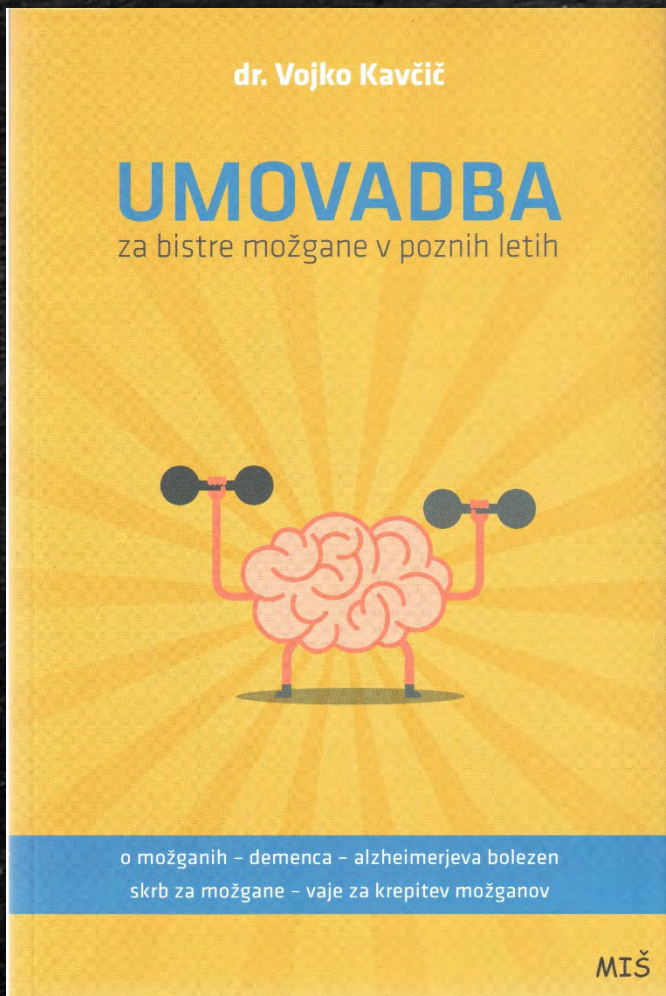
Vloga nevropsihologa

- psihodiagnostika/ocenjevanje
- povratna informacija o testnih rezultatih
- psihoedukacija/psihološki suport/psihoterapija
- sodelovanje v timu strokovnjakov
- ozaveščanje/izobraževanje širše javnosti
- **raziskovanje, publiciranje**

Raziskovalna dejavnost

- triletni ARRS projekt *Zgodnje odkrivanje in racionalna terapija demenc: vloga biomarkerjev (L3-4255)*
- 85 udeležencev (zdrave kontrole, bolniki z blago kognitivno motnjo, Parkinsonovo boleznijo ter Park. boleznijo z BKM), ki so opravili množico različnih preiskav (MR, CSF, EEG, nevropsih., ...)
- primarni namen: identifikacija markerjev, ki napovedujejo progres iz blage kognitivne motnje v demenco
- identifikacija metabolnega vzorca, ki predstavlja slikovni marker za kognitivno disfunkcijo pri bolnikih s Parkinsonovo boleznijo
- specifične povezave CSF biomarkerjev z različnimi kognitivnimi domenami (višja povezava z izvršilnimi kot spominskimi sposobnostmi)

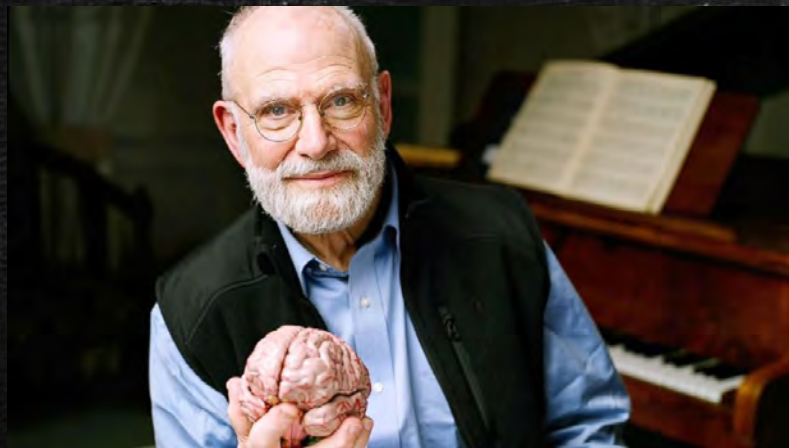
Publiciranje

- Pogosto lahko zalagate predmete
- Ko pridete v prostor, pogosto pozabite, po kaj ste prišli.
- Ko nekaj preberete, pogosto hitro pozabite, kaj ste prebrali.

Kako si lahko pomagamo?

- Slabši spomin in pozabljivost poskusite nadomestiti z boljšo organizacijo. Stvari, ki jih pogosto pozabite (datume za sestaneke, telefonske številke, ipd.), si zapišite in shranite vedno na istem mestu. Vodite lahko dnevnik pomembnih dogodkov in pogovorov. Znebite se številnih listkov, ki jih pogosto izgubljate, raje vse zapišite na eno mesto (na primer v beležko, planer, dnevnik, zvezek). Naloge, ki jih ne smete pozabiti, lahko shranite tudi v mobilni telefon, da vas bo opomnil.
- Vnaprej se pripravite na pomembne pogovore in si napišite oporne točke.
- Zapišite si pomembne stvari, ki se dogajajo na sestankih ali med pogovori. Pri tem lahko uporabljate le ključne besede, ki vam bodo pozneje pomagale pri priklicu kot iztočnice.
- Napišite si urnik dejavnosti, jih razdelite na posamezne korake in sproti odključajte vse, kar ste že opravili.
- Ustvarite si družinski koledar, da boste lahko sledili obveznostim vseh družinskih članov.
- Ko spoznate novo osebo, si zapišite njeno ali njegovo ime. Pozneje si lahko dopišete še kakšna opažanja o njej.
- Uvedite rutino, pogosto uporabljene predmete (ključe, denarnico ipd.) vedno odložite na isto mesto, ki naj bo vnaprej določeno. Lahko si narišete tudi načrt stanovanja, kje spravljate pomembne predmete.
- Spodbudite družinske člane, naj vrnejo sposojene predmete na ustrezna mesta (na primer škarje vedno v isti predal iste mize).
- Če pozabljate vzeti zdravila, v najbližji lekarni povprašajte, ali imajo škatlico s predalčki za razdeljevanje zdravil, ki posameznika opomni, kdaj in katera zdravila mora vzeti.

*„Bolezen ni nikoli zgolj izguba
ali preobilje simptomov; vselej
gre za reakcijo posameznika
usmerjeno k obnovitvi,
zamenjavi ali nadomestitvi ...
torej k temu, da bi se ohranila
prejšnja istovetnost, pa naj se
zdiijo sredstva še tako
čudaška.“ (O. Sacks)*

HVALA ZA POZORNOST!
